

รหัสโครงการ RDG4840029
ชื่อโครงการ โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองชมพู
ระยะเวลาโครงการ 1 มิถุนายน 2548 – 31 มีนาคม 2550

วัตถุประสงค์โครงการ

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบ ลักษณะการใช้ทรัพยากรน้ำและทรัพยากรป่าไม้ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรของชุมชนในเขตลุ่มน้ำคลองชมพู
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบการพัฒนา การจัดการทรัพยากรโดยภาครัฐ หรือ โครงการพัฒนาในพื้นที่ลุ่มน้ำชมพูจะมีการส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไรบ้าง
3. เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่าไม้เพื่อนำสู่การจัดทำแผนการจัดการในระดับชุมชนและข้อเสนอแนะทางเลือกที่สอดคล้องต่อความต้องการและการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำคลองชมพู

พื้นที่ลุ่มน้ำคลองชมพู ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำน่าน ขนาดพื้นที่ลุ่มน้ำคลองชมพูถึงจุดบรรจบแม่น้ำน่านที่บ้านท่าหลวง อ.เมือง จ.พิจิตร มีขนาดพื้นที่เท่ากับ 849.8 ตร.กม. ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ 2 จังหวัด ประกอบด้วย อำเภอเนินมะปราง อำเภอวังทอง อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ในปัจจุบันทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองชมพูมีความเสื่อมโทรมลง เกิดสภาพปัญหาน้ำหลากอย่างรุนแรงในฤดูฝนเนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ลดลง เชื่อมโยงทำให้พื้นที่ในตอนกลางและตอนท้ายน้ำมีปัญหาน้ำท่วมเกิดขึ้น คุณภาพน้ำในคลองชมพูอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ ระบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงจากการผลิตที่เน้นการบริโภคในระดับครัวเรือนเป็นหลัก เป็นระบบการผลิตที่เน้นในเชิงพาณิชย์ เน้นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวและปริมาณในการใช้ที่ดินในการผลิต จึงส่งผลให้เกิดปัญหาสารพิษทางการเกษตรและภาระหนี้สินที่เกิดจากต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นตามมา จากสภาพปัญหาที่กล่าวในข้างต้น ทางสมาชิกชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนและสามารถสรุปได้ว่าสาเหตุที่สำคัญที่ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์มีระดับของสาเหตุ 3 ระดับ กล่าวคือ 1) สภาพปัญหาที่เกิดจากสาเหตุระดับสมาชิกชุมชน 2) สภาพปัญหาที่เกิดจากสาเหตุระดับหน่วยงานและบุคคลภายนอกชุมชน 3) สภาพปัญหาที่เกิดจากสาเหตุระดับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและนโยบายพัฒนาประเทศในด้านเกษตรกรรม ด้วยสภาพปัญหาและสาเหตุที่กล่าวมา ล้วนแต่ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดความยากจนและขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนด สร้างทางเลือกในการดำรงชีวิตของตนเอง

ในการศึกษาได้ศึกษาถึงสภาพและระบบนิเวศและลักษณะทางชีวภาพ และพัฒนาการปัญหาด้านทรัพยากร โดยศึกษาถึงยุคการสัมปทานป่าต้นน้ำและการขยายพืชพาณิชย์ ยุคสัมปทานการระเบิดหิน รวมทั้งศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งผลของการศึกษาทำให้เห็นถึง

การพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าของชุมชน เช่น การใช้ประโยชน์จากป่า การหาปลา และการอนุรักษ์โดยใช้วัฒนธรรม ประเพณีเป็นกลไกสำคัญ รวมทั้งเรื่องสิทธิครอบครองพื้นที่ทรัพยากร และแนวทางการจัดการทรัพยากร ซึ่งแบ่งออกได้ แนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยรัฐ แนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน จากข้อมูลดังกล่าวได้มีการวิเคราะห์ร่วมกันในระดับเครือข่ายลุ่มน้ำชุมชนตอนต้นจึงมีข้อเสนอที่เป็นทางเลือกให้ต่อการแก้ไขปัญหา

ได้แก่ 1. ส่งเสริมกฎหมายที่มุ่งให้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร เช่น พรบ.ป่าชุมชน
2. การดำเนินโครงการพัฒนาของรัฐ จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างแท้จริง ไม่ใช่เน้นการประชาสัมพันธ์โครงการให้ข้อมูลด้านดีของโครงการกับชุมชนที่จะได้รับผลกระทบ

3. ทบทวนกฎหมายที่ส่งเสริมการผูกขาดการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะ พรบ.น้ำ ควรสร้างทางเลือกอื่นในการพัฒนา แก้ไขปัญหาการจัดการน้ำ เช่น แหล่งน้ำในพื้นที่เกษตรกร / ฝาย / แกลล์มลิง / การพัฒนาพื้นที่รองรับน้ำ

4. การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในที่ดินทำกิน เพื่อนำสู่กระบวนการจัดการและพัฒนาที่ดินของเกษตรกร

5. การส่งเสริม/สนับสนุนการปรับรูปแบบการผลิตจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรปลอดภัยที่เน้นรูปแบบการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายในชุมชน

Project number: RDG4840029

Project name: Practical research to solve the problem of water shortage and resource management in co-operation with the community at Klongchompoo watershed.

Duration: June 1th 2005 to March 31st 2007

Purposes:

1. Research on type and features regarding use of water and forest and change on utilization of resources of the community at Klongchompoo watershed.
2. Study on progress and resource management of the government and their consequences for the community.
3. Study on requirements of the community's co-operation in relation to water management and forestry management .This will be used for further concept of management and for proposals to find solutions in the case of deterioration of natural resources in the area of Klongchompoo watershed.

The area of Klongchompoo water shade is the branch of waterway in to Naan River. From Klongchompoo watershed to the end of Naan River at Baanlueng, Muang district, Pijit., it relates to 898.9 square kilometers. It covers 4 districts and 2 provinces: Nuenmaprang district, Wangtong district, Bangkratuem district of Phitsanulok province and Muang district of Phichit province. Nowadays the resources at Klongchompoo watershed

become degenerate. In the rainy season there is a strong flood due to declining forestry area. For this reason, there is a flood problem in the middle and at the end of the area. The quality of water in Klongchompoo watershed is at the low level. The production system mainly for consumption at home have changed in to commercial production system – it contains mono crops and quantity of land using-. Thus there is a problem of poisonous substance in the agricultural field and finally debt burden, which results from investing capital for the production.

According to the problems mentioned at the beginning, the members in the community changed information each other and came up of the following causes, which apply to 3 ranks.

- 1) Problem on the level of members in the community.
- 2) Problem on the level of institution and people beyond the community
- 3) Problem on legislative level, which concerns natural resources management and development policy of the country in terms of farming.

Refer to problems mentioned above; these cause poverty in the community and lack of participation in making decisions to choose the way of living by oneself.

This study focused on ecological, biological aspects and development of resources problem. The study included period of water source concession and expansion of

vegetation, period of stone explosion concession and history of the community. The results of the study arised, that the community is independent from forestry resource such as the benefit of forestry using, fishing and preservation by means of culture and custom as main instruments as well as the privilege to hold the area of resources and the methods of resource management.

The methods of resource management will be divided in

- a) water management by the government,
- b) water management by the community.

According to this information, the common analysis of network at the beginning part of Chompoo water shade indicated the following proposals and ways of solution:

1. Benefit of law, which allow people privilege of resource management such as act of community forest
2. Development project of the government, in which the people in the region have to be involved in making decisions. There should not be just advertising of the advantage positive consequences of the project to the community.
3. Review of law regarding support on monopolizing resources, particularly, act of water. For this , other ways of development to solve water management problem should be considered, for example, water resource in the area of farmers /dam Kamling/ progress of water reservoir.

4. Problem solutions concerning stability of land use leading to the procedure of land management and land development.
5. Support of reforming production from chemical agriculture to agriculture without chemical substances. This concentrates on using crop within the community.